ARCHIVU
pentru filologia si istoria.

Nr. XXXVIII. 15. Septembre 1870.

(XLIII.)
Gramatistii, si Ortografistii romani.
IV.
Ioane Deleanu, sî Sam. Crisianu.

Trecemu la contempuranulu seu Sam. Crisianu, seau dupà unguria: Körösi, despre care amu tractatu si in Principia-le nostre,*) aratandu intrega sistem'a ortografica a' lui, de a scrie romanesce cu litere latine, la cari inviàmu.

Dein opere-le lui nu s'a publicatu, pre câtu scimu, decâtu: Orthographia Latino-Valachica (8-o. Claudiopoli Impress. Typis Coll. Reformatorum Anno 1805, pagg. 10), — si:

Luntrea de Antea intórsa dòpa Gesner in Romanie pr' in S. Ch., (8-o. pagg. 37), cá adausu la Ortografia, cu acelesi litere.

Dein cesta dein urma amu publicatu in Principia la loculu citatu Prefatiunea, cu inceputu: Romane! carea si aici o adaugemu si suna asia:

„Romane! Vediand quôt de chiár, inált, si sulléget extralucésce acest Nome, dòpa ce l'am desbraccat d'in flócce-le lui Cyrilla, si l'am imbraccát in vestmente romanèsci; indégna te a pòrtà acest Nome spre addeveràtà tà láuda: deprende te a òrmà pássi acelui popor, in quôt te lássa a tá le impregiorstari, quáre pr'in fácte le sá le neadjuns miráte, 'au implut Lume a co acest in vécc nepresussit laúdát Nome; deprende te ti a questigà no nomái scutu l Carne ei: ci si pre a anim'ei páscere, de no mai mult in quálete nomái o partïcélla a viaçi ei intórce: d'in quáre ti uá adjunge, de no mái mult o 'óra, quà se cetèsci si Chartïcicà acéstà: iàr no quà un judecatorio, ce mai vertuos qua un benevollitorio a Romanilor. Valeto: In Clus. Ann. 1805. dí a 26. a lui Máio."

Alte notitie despre viati'a si operele acestui barbatu nu avemu nece acum'a, de câtu ce insusi scrie la not'a a treia la pagg. 9. unde scrie, cà are parate unu Dictiunariu Romanescu-Latinu-Ungurescu, si una Gramateca, lucrate amendoua dupa ortografi'a dein cestiune, si cà si pre acestea le va dá in tipariu, deca va semtî, cà Lectorii nui voru denegá favorea la aceste primitie.

Inse ele nu s'au publicatu. Decâtu cà amu vediutu inca in a-ante de 1848 una parte dein Dictiunariulu amentitu intru unu tomu in 4-o, incependu dela liter'a M. Elu se aflá la Protopopulu gr.-or. dein M. Osiorheliu, inse nu scimu ce s'a facutu. Alte scrieri de ale lui nu amu mai vediutu, ci se dîcea, cà dupà mortea autoriului chartie-le remase s'au vendutu de piperiu.

Carticic'a despre ortografia, fiendu si scurta si rara, o reproducemu aici intrega, crediendu cà amu facutu unu servitiu si una placere lectoriloru nostri.

Ea e scrisa numai latinesce, er' noi vomu traduce una parte si romanesce.

Pag. 1. ORTHOGRAPHIA |LATINO| VALACHICA. (Vinietu).

Claudiopoli. |Impres. Typis Coll. Reformatorum| 1805.

. Pag. 2. Ut silvae foliis pronos mutantur in Annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas.
* * * * * *
Multa renascentur, quae jam cecidere cadentque,
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi. Horat. de arte poet.

Pag. 3. RECTA RATIO |LITTERIS LATINIS VALACHICE| SCRIBENDI.

*) Principia, nr. LVII. pag. 317—321.

I. De Vocalibus.

§. 1.

I. Omnes vocales accentu ^ circumflexo notatae proferuntur ut ѫ ruthenicum vel vero ut vocalis tacita in Hm! et Hrr!

II. **a** ante **m** et **n** haud duplicatum — — — **e** ante haec eadem minus sequenti syllaba in **e** vel **i** — — — denique **a. e. i. y.** post quamlibet Consonam subsequenti **r** impurum, efferuntur ut casu 1-mo, nisi accentu quodam gaudeant.

§. 2.

·) **a** absque ullo accentu effertur ut ъ ruthenicum: vel ut observavit Cel. Ioh. Molnár, ac **e** in germanico VVuck-**e**-rey.

Excipe duos casus §-phi 1-mi et item **a**. initio vocis (excepto casu II-**o** §phi 1.) ubi effertur, ut **à** ··)

··) **à** accentu ` gravi, et **á** acuto profer tanquam **ah** germanicum, aut **á** hungaricum.

§. 3.

a) **e** absque ullo accentu

·) ant(e) **n** simplex, sequenti Syllaba **e** vel **i** in eadem voce, effertur ut **i**.

··) post b. m. p. r. s. t. v. z. (et nonnunquam post f. in prima comprehensione) item in **die. tie.** tanquam **a** carente accentu. — — Recedit hinc in ultimis polysyllaborum, nec non in Pronomine **Te**, in quibus sonat ut accentu gravi vid. punct. 1m. sub littera β.

·.·) ante **x** initio vocum sequenti aliâ consonâ prorsus absorbetur. — — At si **x** à vocali excipiatur; **e** retinet sonum casus sub sequentis.

:·:) Initio vocum, excepto casu proximé antecedenti, pronunciatur, ut **ie** vel **je** latinum.

β) **è** accentu ` gravi:

·) Ut apud Germanos **eh**, vel Ungaros **é**.

··) Ante **m** et **n** simplex: — necnon ante **x** et quidem initio vocis, ut **i**. — at si post **m** et **n** syllaba **e** vel **i** sequatur, manet ejus valor ut pun 1-mo.

·.·) Initio vocis, (excepto puncto 3-o sub **a**) ut **ie** vel **je** more latino.

γ) **é** accentu ´ acuto:

·) ut **eá** vel **ja**, more latino — — apud plerosque tamen servat sonum **é**. vid. punc. 1m. sub β).

··) Post ç, **m**, **p** *), **r**, **s**, **v**, **z** — item in diésce, tiésce, rrésce, effertur ut **à** vel **á**.

*) Sunt pauci casus in quibus post **m** et **p** manet **eá**.

§. 1.

I. Tote vocalile semnate cu accentulu cercuflesu ^, se pronuncia cá ѫ rusescu, seau cá vocalea ocurrente in Hm! si Hrr!

II. **A** in-a-ante de **m** si **n** neduplicatu, — **E** in a-antea aceloŕa-si neurmandu una silaba cu **e** seau **i**, — in urm'a **a. e. i. y** dupà ori care cosunante urmandu **r** necuratu, se pronuncia cá in casulu primu, de nu au accentu.

§. 2.

·) **A** forà accentu se pronuncia cá ъ rusescu, seau precumu oserbà Dn. I. Molnár, cá **e** in vorb'a germana Wuck-**e**-rey.

Lià afora cele doua casure dein §. 1. si pre **a** la inceputulu vorbei (afora de casulu 2. dein §. 1), unde se pronuncia cá **à**.

··) **à** cu accentu greu ` si **á** cu acutu ´, se pronuncia cá **ah** germanicu, seau **á** ungurescu.

§. 3.

a) **E** forà accentu —

·) in a-ante de **n** simplu, urmandu silab'a **e** seau **i** in aceeasi vorba, se pronuncia cá **i**.

··) dupa **b. m. p. r. s. t. v. z.** (une ori si dupa **f** in silab'a prima) si in **die. tie.** cá **a** forà accentu. — Se abate de acì in finea celoru multisilabe, precumu si in pronumele **te**. in cari suna cá celu cu accentu greu. Vedi punct. 1. sub liter'a β.

.·.) in a-ante de **x**, la inceputulu vorbeloru, urmandu alta cosunante, se tace cu totulu. — Ci urmandu **a** dupa **x**, **e** suna cá in casulu urmatoriu.

.:·:) la inceputulu vorbeloru, afora de casulu de mai in a-ante, se pronuncia cá **ie** seau **je** latinescu.

β) **è** cu accentu greu `:

·) cá **eh** germanicu, seau **é** ungurescu.

··) in a-ante de **m** si **n** simplu, — si in a-ante de **x**, la inceputulu vorbei, cá **i**, — inse dupa **m** si **n** urmandu silab'a **e** seau **i**, remane sunetulu lui, cá in punt. 1.

·.·) la inceputulu vorbei (a fora de punt. 3 sub **a**) cá **ie** seau **je** latinescu.

γ) E cu accentu acutu ´:

·) cá **eá** seau **ja** la latini, inse mai pretotendinea-si tiene sunetulu lui **é**; vedi punt. 1 sub β.

··) dupa ç, **m. p.***) **r. s. v. z** si in diésce, tiésce, rrésce, se dîce cá **à** seau **á**.

*) Suntu pucine casure, in cari dupa **m** si **p** remane **eá**.

δ) Postquam libet aliam vocalem tam accentibus quam absque his effertur, ut **ie**, vel **je**. — excipitur post i in **di** et **ti** puncto notatum.

§. 4.

i) Antè aliàm vocalem in fine vocum fit consona **(j)**

·) nisi accentu gravi vel acuto super adnotétur.

*) At ĭ signo ᵕ correptionis (item post **d** et **t** subsequenti alia vocali nisi accentu gravi vel acuto notatum fuerit) subticetur.

··) Post **r** (in prima syllaba) **c. d. rr. t. z** et item in omnibus penultimis, à verbis in iésco (ubi **e** est siné omni accentu) provenientibus sequenti consona, exprimitur ut **î**.

Caeterum ut apud latinos.

§. 5.

a) **o***) absque ullo accentu:

·) ante **gn**; et **m, n**, simplex: item in fine**) vocum, ut **u** latinum.

··) Initio et medio, excepto casu antecedenti, ut **o** latinum.

β) **ò** accentu gravi:

·) Initio et medio, ut **u** latinum.

··) In fine, ut **áú** vel **au**.

·.·) Ante **gn**, et **m, n** simplex, ut **o** latinum.

γ) **ó** accentu **ʹ** acuto; ut **oá** apud latinos.

*) Peregrini vix unquam **o** initio vocis absque **v** praemisso enunciare queunt; cujus rei ratio sane hinc est repetenda; nos enim ita pronunciamus **o** in initio, ac si **uo** esset, ex. gr. òmo, óla, occhio, dicimus uóm, uólla, uocchio, quae peregrini, sat male quidem sic efferunt vòm, vólla, vocchio.

) **o in fine non nisi ante Pronomina Conjunctiva, Articulos Definitos, et Verbum Sûnto, vel contracte **î** legitur, exceptis, collo, ac-collo, in-collo, pio, dio, in quibus effertur ut **o** latinum.

§. 6.

·) **U** ut apud Latinos.

··) Inter duas vocales, nisi accentuatum fuerit, et item in verbis uaporésco, uollio, et denique post **q**. penitus omittitur in pronunciando.

·.·) In fine solummodo iis in casibus profertur, in quibus **o** finale. vid. §phi proxime anteced. not. 2-am.

§. 7.

y habet locum in vocibus graecae originis; efferturque ut **i**. ex. gr. typu: typus, imago, lége tipu: etc.

δ) dupa ori ce alta vocale cu seau forà accentu, se pronuncia cá **ie** seau **je**. — afora decâtu dupa **i** in **di** si **ti** semnate cu unu puntu.

§. 4.

i) in a-ante de alta vocale, in finea vorbei, se face cosunante **(j)**,

·) de nu se semna cu accentu greu seau acutu.

*) inse **ĭ**, cu semnulu scurtarei (si dupa **d̦** si **t** urmandu alta vocale ne semnate cu accentu greu seau acutu) se retace.

··) dupa **r** (in silab'a prima) **c. d. rr. t. z.** si in tote penultimele dela verbele in iésco (unde **e** e forà accentu) urmandu cosunante, se respunde cá **î**.

Alta data cá la latini.

§. 5.

a **o***) fora accentu:

·) in a-anta de **gn**, si **m, n** simplu, si in finea**) vorbeloru, cá **u** latinu.

··) La inceputu si midilocu, afora de casulu de mai susu, cá **o** latinu.

β) **ò** cu accentu greu:

·) la inceputu si midilocu, cá **u** latinu.

··) in fine, cá **áú** seau **au**.

·.·) in ante de **gn**, si **m. n** simplu, cá **o** latinu.

γ) **ó** cu accentu acutu, cá **oá** la latini.

*) Strainii mai nu potu pronunciá pre **o** la inceputulu vorbei forà unu **v** dein a-ante; caus'a e de acolo, cà noi asia pronunciàmu pre **o** la inceputulu vorbeloru, cá si cumu ar' fi **uo**, pr. òmo, ólla, occhio, dîcemu uòm, uólla, uocchio, cari strainii le pronuncia destulu de reu: vóm, vólla, vocchio.

) **o in fine numai in a-antea pronumeloru conjunctive, articliloru definiti si verbului sûnto, seau scurtatu **î**, se pronuncia, afora de collo, acollo, incollo, pio, dio, in cari suna cá **o** latinu.

§. 6.

·) **U**, cá la latini.

··) intre doue vocali, deca e neaccentuatu, si in verbele uaporèsco, uollio, precumu si dupa **q**, in pronunciare se lasa cu totulu afora.

·.·) in fine numai in acele casure se pronuncia, in cari **o** finale; vedi §. de mai in a-ante not. 2.

§. 7.

y are locu in vorbele de origine grecesca, si suna cá **i** pr. typu, typus, imago, dî tipu etc.

De Diphthongis.

§. 8.

au; et eau	ut	**o**	efferuntur.
eà	„ „ „	**já**	
ei	„ „ „	**i**	
eo	„ „ „	**io**	
io	„ „ „	**iu**	

De Diftongi.

§. 8.

au si **eau**,	se pronuncia cá	**o**
eà	„ „ „ „ „	**ja**
ei	„ „ „ „ „	**i**
eo	„ „ „ „ „	**io**
io	„ „ „ „ „	**iu**.

II. De Consonantibus.

II. De Cosonanti.

§. 9.

Valach.	ut	Latin.	Hung.
B. b.		b.	b.
C. c.	ante omnes Consonas, in fine: nec non ante a. o. u. y.	c.	k.
—	In sce, sci, ſce, ſci	t.	t.
—	Ante **t**.	p.	p.
—	Ch interdum	h.	h.
—	ç	—	tz.
D. d.*)	ante **i** uno puncto	z.	z.
—	caeterum ut apud Lat.	d.	d.
F. f.		f.	f.
G. g.	ante **e** et **i**	—	zs.
—	**gn**	mn.	mn.
—	caeteroquin	g.	g.
H h.		h.	h.
K. k.		qu.	k.
L. l.**)		l.	l.
—	**lli**	j.	lly.

Valach.	ut	Latin.	Hung.
M. m.		m.	m.
N. n.		n.	n.
P. p.		p.	p.
Ph. ph.		f.	f.
Q. q.		q.	k.
R. r.		r.	r.
S. s.		ss.	sz.
'S. s. ſ.	et item 's in minusc.	—	ſ.
T. t.	ante **i** uno puncto notat.	—	tz.
—	Caeterum ubique	t.	t.
—	**th** in Graecis	fth.	ft.
X. x.	ante **e** et **i**	—	S. ſ
—	Caeterum	ss.	sz.
V. v.		v.	v.
Z. z.		z.	z.
J. j.		zs. v. 's.	

*) Hand mirum videatur **d** ante **i** tanquam zlegi: hoc idem **d** ante **i** passum fuisse videmus apertissime apud antiquos quoque Scriptores Romanos Z a b o l u s. l. Diabolus L a u t a n t Z e t a, Z e t a r i u s: l. Diaeta, Diaetarius. L a m p r i d: — — Imo huc referri potest et Z e u s. Deus (v. Dieus? Dominus Diei — lucis Diespiter).

) Attamen in Liçia, Liepore, Linu, Liubèsco, Liuerto, lege ut **j latinum.

*) Se nu se mire ceneva, cà **d** in a-ante de **i** se dîce cá **z**, cà ce vedemu apriatu la scrietorii celi vechi latini, cà aceeasi a patîtu **d** in a-ante de **i**. Z a b o l u s in locu de d i a b o l u s la Lactantiu; Z e t a si Z e t a r i u s in l. de d i e t a, d i e t a r i u s la Lampridiu. — Inca de aci se pare a fi si Z e u s, deus (seau dieus, domnulu dîlei si luminei, Diespiter).

) Inse in l i c i a, l i e p o r e, l i n u, l i u b é s c o, l i u e r t o, se dîce cá **j latinescu.

III. De variatione Consonarum, pro diversa ratione Dialectorum.

§. 10.

Ante **e**, **i**. **y**. Sequentes, sequenti modo variantur, Consonantes: b. c. ch. d. f. gh. k. m. n. p. ph. q. **t**. v.

I.) b. intercipit j. latinum vel gy. hungaricum: ex. gr. Bene, Birga, dicitur vulgo Bjene, Bjirga, Bgyene, Bgyirga etc.

II) c. f. ph.*) praesertim in Districtu Bistriciensi efferuntur; ut **sch** germanicum, vel **s** hungaricum. exgr. Cépa, Cèna, Fèrru. Fíre, Philosoph. dic. schépa, schèna, schèrru, et cet. — At

III. Despre variatiunea Consunantiloru dupa varietatea dialecteloru.

§. 10.

In a-ante de **e**, **i**. **y**. asia se scaimba Cosunantile **b**, **c**, **ch**, **d**, **f**, **gh**, **k**, **m**. **n**, **p**, **ph**, **q**, **t**, **v**.

I. **b**, lià la sene pre **j** latinu seau **gy** ungurescu, pr. b e n e, b i r g a (?) pronuncianduse cá bjene, bjirga, — bgyene, bgyirga etc.

II. **c**, **f**, **ph**.*) alesu in tienutulu Bistricici, se pronuncia cá **sch** germanicu, seau **s** ungurescu, pr. c é p a, c è n a, f è r r u, f í r e, p h i l o s o p h, dîcu schépa schena, schérru etc. Ci **ph**

ph in Blasphemo, et ab eo promanantibus effertur ut **t**. quod ferme apud omnes invaluit.

III. ch, k, qu. t**) ut tj. vel ty hung.

IV. d, gh, ut gj aut gy hungaricum.

V. m. intercipit nj. vel ny hung. ***)

VI. n. adjungit sibi j, vel fit ny hung.

VII. p. intercipit tj, vel ty hung. saepissime vero fit p. ipsum tj. vel ty. exgr. pica, pèctu, péctene, pécteno, aspècto, horumque omnibus in provincialibus lege το p. ac si tj. esset. ****)

*) Pluribus tamen in locis f et ph. efferuntur ut **ch** in voce germanica Schmei-ch-eley: — Quin etiam in quibusdam sonat ut **h**, Ex gr. — — Fêdu lege Hêdu: Foedus.

) Excipe hinc **t ante **i** uno puncto notatum: nam hoc in casu legitur **t** ut tz. hung.

***) At **me** in syllaba **men**. sequenti aliâ in **e** vel **i** dic. **mi**.

****) p. ante é et ì semper patitur hanc mutationem ante é. vero acuto non nisi quum amat **e** prae se **i** habere, fit p. molle: — — At ante **e** absque omni accentu, nunquam amittit veram pronuntiationem.

VIII. v.

a) ut v. latinum. b) ut j. latinum. c) — tanquam zs. hung. d) — gj. — e) — h. — — — — —

Obs. 1-a. Quamvis haec pronunciandi methodus solum apud illiteratos et haud apud eruditos Litterarum valachicarum sit in usu, tamen hoc uno ultimo §pho exhibendam esse, justum judicavi; praesertim quum neminem nostratum sciam, de hac variatione Consonarum suis in scriptis memoriam fecisse: quam tamen hujus rei cognitio sit studiosis Linguae valachicae utilissima.

Obs. 2-a. Omnes illi accentus, quos hac in perbrevi methodo vocalibus adscribuntur (sic), respectu nostratum omnino abesse possunt: at quum plerisque peregrinis videre nostram linguam sitteris latinis depictam placuisset, ob majorem evidentiam latinae radicis linguae nostrae eos pro arbitrio adoptandos ad facilitandam vocum valachicarum pronunciationem, non perperam fieri existimavi.

Obs. 3-a. Hac proxime pertractata Orthographia elaboratum Lexicon Valachico Latino Hungaricum, paratàmque Grammaticam habeo; haec quoque sum luci publicae editurus, si sensero Lectores his meis primitiis favorem non denegaturos.

in blasphemo si cele derivate dein elu se prouuncia cá **t**, care mai la toti se tiene.

III. **ch, k, qu, t****) cá **tj** seau **ty** ungurescu.

IV. **d, gh** cá **gj** seau **gy** ungurescu.

V. **m** lià la sene **nj** seau **ny** ungurescu ***)

VI. **n** lià la sene j, seau se dîce cá **ny** ungur.

VII. **p** lià pre **tj** seau **ty** ungurescu; forte adesu inse se face chiaru **tj** seau **ty**, pr. pica, pèctu, péctene, pécteno, aspecto, si **in** tote ale acestor'a in unele locure **p** se dîce cá si cumu ar' fî **tj** ****)

*) Inse in mai multe locuri. **f** si **ph** se pronuncia cá **ch** in vorb'a gemanica schmei-ch-eley. **In** unele inse suna si cá **h**, pr. fêdu. dî hêdu, foedus.

) Scote afora de acî pre **t in a-ante de **i** cu **unu** puntu, in care casu **t** se dîce cá **tz** ung.

***) Inse **me**, in silab'a **meu** urmandu altu **e** seau **i** se dîce **mi**.

****) **p** in a-ante de **e** si **i**, totu de un'a se **muta** asia; er' in a-ante de é cu acutu, numai candu **e** cere in a-ante si unu **i**, p se molia. — Inse in a-ante de **e** forà accentu, nu si pierde nece una data sunetulu adeveratu.

VIII. **v.**

a) cá **u** latinu. b) cá **j** latinu. c) cá **zs** ungurescu. d) cá **gj**. e) cá **h**.

Obs. 1. De si acestu modu de pronunciare este in usu numai la celi neinvetiati, er' nu si **la** celi literati romani, totusi am aflatu cu cale, **alu** aratá in §. dein urma; alesu cà nu sciu, se **fia** amentitu, care va deintre ai nostri, despre **acesta** variatiune a consunatorieloru in scriptele **loru, ma**caru cà cunosccrea acestei variatiuni e forte utile cercetatoriloru limbei romane.

Obs. 2. Tote accentele, ce se scriu **la** vocali in acestu scurtu metodu, pentru ai nostri potu se lipsesca; de ora ce inse mai totoru strainiloru le a placutu se vedia limb'a nostra scrisa cu litere latine, de acea am crediutu, a fî bene, cá spre mai mare evidentia a' radecinei latine dein limb'a nostra se le adoptàmu dupa placu, pentru mai mare liusiorare in pronunciarea vorbeloru romanesci.

Obs. 3. Dupà acesta ortografia de acì, am si unu Dictiunariu Romanescu-latinu-ungurescu, si una Gramateca, amendoue parate, pre cari le voliu si dá la lumina, deca voliu semtî, cà lectorii nu voru denegá favorea sa acestoru primitie ale mele.

Obs. 4-a. Lector! Subsequentem Fabulam, pro exemplari rectae lectionis vocum litteris latinis descriptarum, ob similitudinem nostrae Orthographiae, imo et Linguae, publicae luci prolatam esse, memento.

Obs. 4. Fabul'a, ce urmeza, o am datu la lumina, cá se fia de mustra in lectiunea vorbeloru romane scrise cu litere latine, pentru asemenarea ortografiei nostre, si a limbei.

Nota. P'e cumu se vede, autoriulu nu numai cà a tractatu sistem'a sa forte prescurtu, dar' inca nu a adausu nece macaru esemple la regulele si esceptiunile sale, decâtu la forte pucine, prein care greutatea intielesului s'a si mai adausu. Suntu inca si unele vitia de limba, si de interpunctiune, cari noi tote le amu lasatu in locu, netienendune indereptatîti a scaimbá ceva in opulu altuia.

De mustra mai adaugemu si inceputulu Fabulei, de care amentescc in urma, pentru cá Lectorii nostri se si faca idea si despre modulu traducerei acestei fabule. Alaturàmu si transcriptiunea nostra pentru mai mare facilitare.

LUNTRE a de ANTEa.
Cant. I.

Trècura arèquôti tristi Anni, de quand scenà lui Milon, intr'o nócte co còttremòr o 'au menát vogellitóre le váluri, d' in locu l sau, rumpando o de Uscát, Spátiul l intre Scenà lui si intre Uscát l'au inghittit Máre a. In Insóla acésta despartita, intr' a tôtà erà de departe Scenà lui de Uscát, quôt in cell mái lèn têmp anche no se audieua de pre méraiei Tierrmuri ragire a turmelor. Semirà de impreuna co Liubitu l sau si 'au adstipát tóte desfetari le sá le: in trista singuratáte traeua co Fillià sà: nici o soçietáte no ei indulcira orí le, a fóra d' in passeri le Cerio lui, si turmitià sà. Etc.

Luntrea de antania.

Trecura ore câti ani, de-candu scen'a lui Milonu intru una nopte cu cutremuru o au menatu vijaitorie-le valuri, dein loculu seu, rumpenduo de uscatu. Spatiulu intre scen'a lui si intre uscatu l'a inglîtitu marea. In insul'a acesta despartîta, intru atât'a erá de departe scen'a lui de uscatu, câtu in celu mai lenu tempu inca nu se audiea de pre mierii tiermuri rugirea turmeloru. Semir'a de impreuna cu liubitulu seu siau astupatu tote desfatarile sale, in trista singuretate traiea cu filia-sa; nece una societate nui indulcira ore-le, afora dein paserile cerului, si turmiti'a sa Etc.

Pre pag. dein urma, are unu adausu la ortografia, si unele Errata. Cestea le amu emendatu la loculu loru, er' adausulu suna asia:

„NB. In Orthogr. ad §. 8. pag 5.

Diphthong. aua: effertur ut **à**

eua: ——— — **ea**, v. **èa-ja-** v. **jà**

§. 9. c. ante e, et i——— — ut cs. v. ts hung.

— **'a** in verb. aux **'am** profer semper ut **à.**

Dupa nesulu materiei, ar' vení se tractàmu si despre opere-le Gramatece si Ortografice, ale Dniloru I. Eliade, si A. Tr. Laurianu, si de ale mai multoru altor'a. Insc acestea mai totə suntu inca in mânu-le publicului romanu, si nu este necesitate de ale mai tractá si in acestu locu. Si cu acestea amu, finitu articlulu nostru.

(XLVI.)

Nicolau, A. Episcopulu Strigonului.

II.

Escerpte dein opulu istoricu „Hungaria."

CAPUT XVI.

De reliqua, ultra, et infra Tibiscum, Hungaria.

Supra Sámos fluvium, qui, ut ante memoravimus, inter duos montes in Occidentem primum

De asupr'a Somesiului, care cumu amu dîsu mai susu, mai antaniu curre pre intre doi

labitur, ad montes Septentrionales*) est oppidum Rivulus Dominarum**), et Felsew — Banya, circa quae auri, argenti, et aliorum metallorum sunt fodinae. Hinc meridiem versus occurrit regio Sámoskewz, ea ex re ita nominata, quia sit inter Sámos et Tibiscum fluvios; in qua sunt oppida, Velete, Varalya, Medyes, Dabotz, Zathar, Wilak, Egri, Paled, Forgola, et multa alia praeter ea. Huius Septemtrio et Occidens est Maromarusium Comitatus***); in quo citra Tibiscum prope oppidum Rona, sunt salis fodinae, ex quibus sal perinde, atque saxa in lapicidinis ferro excinduntur; quae cum arce Hwzth, in monte alto supra ripam Tibisci sita, tum Vysk, ac aliis oppidis, his subjectis, pertinent ad reginas Hungariae, jure donationis propter nuptias. Arx et oppidum Zewlews, parochiali templo reditibus opulento, memorabile, Dolha, Salak, Vari, et oppida pleraque sunt sita.

§. II. Ea vero regio, quae ultra fluvium †) praedictum Sámos, et citra montem Sylvosum, intra quem villae sunt plurimae Valachorum, continetur, vocatur Sylaghysagh; ubi inter alia oppida Zehota, ad ripam Samosii Orientalem Zathmár, ad Occidentalem vero Nemethy, visuntur. Tum meridiem versus occurrit inter Tibiscum et Samosium fluvios ac montes Varadienses, ad Orientem existentes, usque ad oppidum Debreczen, regio Nyerkewz, in qua sunt oppida Darocz, Domanhyda, Károl, Zántha, Bathe, Kallo, Sancta Margarita, Belthewk, Zekelhida, Markosfalva, Bezermény, Guta, Zalárd, Istard: infra quae, Orientem versus, est civitas Varadinum ††) sedes Episcopi, Ecclesia Cathedrali, sepultura Divi Ladislai Regis miraculis clari, et Sigismundi Imperatoris inclyta: in qua, die noctuque, ex eiusdem Caesaris fundatione, Psalmi Davidici, ad eius tumbam, mutatis per vices personis, concinuntur. Arx huius conspicua est, tum statua equestri, Divi

munti spre apusu, este opidulu Bani'a mare lenga muntii de miedia nopte, si Bani'a de susu, lenga cari suntu bài de auru, argentu, si de alte metale. De acì spre miedia dî vene tienutulu Somesianu, numitu asia, pentru cà e intre riure-le Somesiu si Tis'a; in care suntu opidele: Velete, Varari'a, Mediasiu, Dobotiu, Zataru, Uilacu, Egri, Paledu, Forgola, si altele multe a fora de acestea. Despre miedianopte si apusu e Comitatulu Maramuresiului, in care dein coce de Tisa lenga opidulu Rona suntu bài de sare, dein cari se talia si sare, si pietre in bàile loru; cari impreuna cu fortareti'a Hustu, pusa pre unu munte inaltu la rip'a Tisei, cu Visk, si cu alte opide puse sub acestea, suntu ale regineloru Ungariei, cu dereptu donatitiu pentru nunta. Cetatea si opidulu Sölös, notabile pentru baserec'a parochiale cu multe averi, Dolha, Salak, Vari, si mai multe opide.

§. II. Er' tienutulu, care se cuprende intre Somesiulu numitu, si dein coce de muntele padurosu, in care suntu forte multe sate romanesci, se chiama Selagiu, unde intre alte opide se vedu Zehota, la rip'a Somesiului spre resaritu Satmariu, er' spre apusu Nemethi. Er' spre miedia dî intre Tisa si Somesiu si intre muntii Oradiani, cari-su spre resaritu, panà la opidulu Dobricinu, se intende tienutulu Mestacanos'a, in carea suntu opidele: Doroltiu, Domahida, Carelii, Zantha, Bathe, Kallo, San-Margit'a, Beltek, Sekelhida, Markosfalva, Bosormeni, Guta, Zalárd, Istard; dein diosu de cari spre resaritu e cetatea Oradea, scaunu Episcopescu, cu basereca catedrale, mormentulu regelui Ladislau facutoriulu de minuni, si cu alu imperatului Sigismundu, in care diu'a si noptea de in fundatiunea aceluiasi imperatu se reciteza psalmii lui Davidu la mormentulu lui, scaimbanduse personele unele dupa altele. Fortareti'a acesteia e infromosetiata cu statu'a

---

*) In margine: Rivulus Dominicarum oppidum.

**) Sub linia: Nomen latinum, inde traxit originem, quod Dominarum, seu Reginarum olim fuerit, una cum metallorum reditibus. Hungari, a fodinarum sive amplitudine, sive proventu divite, Nagy-Bánya, vocaverunt. Censetur in Liberis Regiisque civitaiibus. Nota K.

***) In margine: Maromarusium Comitatus.

†) In margine: Samos-Kewz regio.

††) In marg. Civitas Varadinensis.

Ladislai aerea, ingentis molis, tum aedium magnificentia, quas Sigismundus Turzo Episcopus, meus olim nutricius, aedificaverat. Civitatem eiusdem nominis, a septentrione Keüres fluvius, (qui in Transylvania supra oppidum Hunyad, et arcem Sebes exiguo fonte ortus, rapidus, sive velox, ob rapidum, ut arbitror, fluxum vocatur, pleno alveo, multis aliis fluviis auctus, intersecat. A meridie, supra arcem, exoneratur ad fluviolum Pétza, brachium exile ipsius Keüres.

§. III. Hinc sunt vicina: Pöspeky, Bihorium, Keresztes, et pleraque oppida. Occidentem versus latissimi sunt campi, alendis pecoribus commodissimi, in queis est oppidum Debreczen, *) civium opulentia, sex nundinis annuis, pecorum mercatura, et aliis rebus, insigne. Inferius sunt: Angelháza, Nadudvar, Ostupal, aquae et lignorum indiga. Utuntur accolae in fomentum ignis, arundinibus, cespitibus, et lignis, procul eo advectis. Inter hos fuit mihi cognitus, quidam civis, cuius nomen erat, Caspar Biró, qui decem circiter millia**) boum saepe alebat venalia. Hinc versus meridiem in ripa orientali Tibisci, Bala, Sanctus Nicolaus, Warsán; in adversa vero ripa velocis Kewresii, Sanctus Andreas, Alba Ecclesia, Bekyn, inter utramque Thur oppidum.***)

§. IV. Inter tres Kewres, velocem, nigrum, et album, qui tractus Kewreskewz vocatur, versus radices montis, est arx Fekete-Bathor, Ireg; infra quae ad meridiem vergunt, Chesa, Zadan, Mezewgyan, Kelesér, Gyarmad, Sarkád oppida. Hinc magis ad Orientem arx munita Gywla†), Bezely, Thelek, Miske, Talpas, Felthoth, oppida. Quae autem inter Album Kewres et Maros fluvios in meridiem porrigitur regio, Máróskewz vocatur. In ea, versus promontorium Makra, in quo optima nascuntur vina, sunt arces Soly-

calare a' regelui Ladislau, de arame, de una marime grandiosa, cu case splendide episcopesci, cari le edificà Episcopulu Sigism. Turzo crescutoriulu mieu. Prein acea cetate despre miedia nopte trece riulu Crisiu, ce se nasce in Trni'a de asupr'a opidului Huedinu, si a cetatiuei Sebes, deintru una mica funte, si se numesce rapede, pentru cursulu lui celu rapede, mise pare, er' de acì se immultiesce, cu mai multe riure. Er' spre miedia dì, de asupr'a cetatiuei, intra unu ramu dein acel'asi Crisiu, in riutiulu Petze.

§. III. De aci suntu aprope: Pispeki, Bihoru, Cristisiu, si alte opide. Er' spre apusu suntu campi forte estensi, acomodati pentru tienerea viteloru, in cari este si opidulu Dobricinu, notabile pentru avutî'a locuitoriloru, cu 6 nundine pre anu, cu negotiatoría de vite, si altele. Mai in diosu suntu Angelhaza, Nadudvar, si Ostupal, lipsite de apa si de lemne. Locuitorii se folosescu pentru focu cu trestia, glie, si lemne adusa dein departare. Intre acestia aveam unu cunoscutu cetatianu, anume Caspar Biro, care de multe ori tienea cá la 10 milie de boi de ingrasiatu spre vendiare. De aici spre miedia dì in rip'a despre resaritu a' Tisei se afla: Bala, S. Nicolau, Varsan; er' in cea alalta ripa a Crisiului rapede suntu S. Andreiu, Baserec'a alba, Bekin, intre amendoue opidulu Tur.

§. IV. Intre trei Crisiuri, rapede, negru si albu, care tienutu se chiama Crisian'a, spre munte este cetatiuea: Bator-negru, si Ireg; sub cari spre miedia dì venu opidele Chesa, Zadan, Mezögyan, Kelesér, Gyarmat, Sarkad. De acì mai spre resaritu este fortareti'a Giula, Besely, Telek, Miske, Talpas, Feltot, erasi opide. Er' tienutulu, care se intende intre Crisulu albu si intre Muresiu spre miedia dì, se numesce Muresian'a. In ea, spre muntele Makra, in care se face forte bunu vinu, suntu cetatiuele Sioimusiu, Lipova,

*) In marg. Debrezen oppidum. — Sub linia: Anno MDCCXV. Artic. CVIII. in Liberis Regiisque urbibus relatum.

**) Sub linia: Nolim summo viro fidem derogari; numerus tamen hic maior videtur, quam pro hominis privati opibus. Ergo, copiosum adeo armentum, integrae societatis fuit, cui Biró, iste, qua ditissimus, forte praefuerat.
Not'a lui Kol.

***) In marg. Thúr oppidum.

†) In marg. Gyula arx.

mos, Lyppa*), Világoswar; tum ad Kerewsii ripam Pankotha, Zarád, Kerék. Dehinc magis ad meridiem sita sunt oppida Simand, Paly, Praepositura Orodiensis non parvi nominis, arx Naghlak, oppida, Bozzás, Rawazhaza, Kwthas, Perek, Hethes, Sanctus Ladislaus, Czongrad, et alia plurima.

Siri'a; er' pre rip'a Crisiului: Pancot'a, Zarad, Kerék. De acì mai spre miedia dî suntu opidele Simand, Pali, prepositur'a Orodului de mare nume, fortareti'a Nagylak, opidele Bozás, Perek, Hetes, S. Laslu, Ciongradu, si mai multe altele.

CAPUT XVII.

De Provincia Themesiensi, et huius vicinia.

Ex rupe, aut monte, qui oppido Karansebes imminet, oritur amnis**) Themes, qui illud ac castellum et oppidum Lugas, cuius incolae sunt fere omnes equites, militiae dediti, ac Possam alluens, meridiem versus defluit, ac arcem Themeswár***) fortissimam, ab ipso amne ita denominatam, attingit. Haec arx obstat Turcis, ne a Samandria, pertransito Danubio Temesium, trajicere, ac Hungariae fines invadere possint. Locus hic populosus, et omni genere comeatuum maxime piscium, copiosus. Amnis Temesium per latissimos primum defluens campos, partim in Danubium se se evomit, medio inter Samandriam et Taurunum, sive Belogradum, a Septentrionali fluminis ripa, interstitio; primum, non nihil ad occidentem, factis aliquot insulis, (quarum aliquot arundinibus et arboribus frequentes ob vehementiam ventorum huc illuc moveri natareque videntur) conversus, prope Titulium orientali Tibisci ripae se infundit; sicque, sui partem in Danubium quoque perducit. Inter hunc Temesium, et Maros fluvium, quae sita est regio, Themeskewz †) vocatur.

Dein stanc'a seau muntele, ce stà de asupr'a opidului Caransiebesiu, se nasce riulu Timisiu, care trecundu pre lenga acel'a si pre la castelulu si opidulu Logosiu, ai caruia mai toti locuitorii suntu calareti si militari, si pre lenga Possa, curre spre miedia dî, si ajunge la cetatea Temisiorei, ce e forte tare, si numita dupre acelu riu. Acést'a stà in contr'a Turciloru, cá nu trecundu Dunarea dela Semendri'a se treca si Timisiulu si preste marginile Ungariei. Acestu locu e forte impoporatu, si indestulitu cu totu felulu de viptuale, mai alesu cu pesci. Riulu Timisiului, trecundu mai antaniu prein campi forte estensi, se versa parte in Dunare, la midilocu intre Semendri'a si Tauruuu seau Belgradu, de partea ripei de catrà apusu, facundu mai antaniu ore câte insule, dein cari unele plene de trestia si de arbori, pentru suflarea furiosa a' ventureloru se paru a se misicá in coce si in colo, si a innotá, apoi intorcunduse aprope de Titelu se versa in laturea despre resaritu a' Tisei, si asia-si duce una parte dein sene si in Dunare. Er' tienutulu, care e intre riulu Timisiu si Muresiu, se numesce Timisian'a.

§. II. In ripa occidentali Themesy sunt: Sarad (cui in ripa ulteriore Ictar et Rekas) Tzona, Beregza, Czokoan, Aracha, arces, Beche, et Bechkereke, et multa alia oppida. E regione autem in ripa Marosii, orientali, incipiendo a Borea meridiem versus, sunt ex ordine: Bizere, Zeüdy, Zevoldiu, Egres,

§. II. In rip'a Timisiului despre apusu suntu Sarad (caruia in rip'a de dein colo respunde Ictar si Rekas) Tzona, Beregszo, Czokoan, Aracha, fortaretie, Beke, si Becskerek, si alte multe opide. Er' de cea parte in rip'a despre resaritu a' Muresiului, incependu despre miedia nopte catrà miedia dî, suntu opidele

*) In margine: Solymos, Lippa.

**) In margine Themes amnis.

***) In margine: Themesvár arx.

†) In marg. Themeskewz regio. Sub linia: Ita Hungari appellant, regiones amnibus intersitas, sive insulae sint, sive peninsulae. Tale fuit nomen: Sámos-Koez; Koeros-Koez; et citeriore ulterioreque Hungaria, Csallo-Koez; Rába-Koez, Mura-Koez, reliqua.

Sanctus Michael, Csanadium*) Episcopatus, Ecclesia vetusta, et loci commoditate spectabilis; Zombár, Deesk, Zeüurek, mediterranea vero: Zetzen, Zakan, Kenetz, Horogsezek, Zenthel, Drozlan, Galad, Monostor, Czóka. Magna est in hoc tractu piscium copia, quam facit trium fluminum piscosorum propinquitas. Cornelius Duplicius Schepperus, eques auratus, Caesaris Caroli a secretis, et consiliis, quocum mihi est, ob eius virtutes, arctissima familiaritas, dum anno exacto, apud Turcarum Imperatorem legatione functus, per Hungariam hoc itinere huc ad Belgas rediisset, inter alia nostra amica colloquia, interrogatus a me; ecquid de Hungaria ei videretur; dixit; se revertisse per hunc tractum Temesiensem, desertum quidem, et nunc vastatum a Turcis, sed piscibus abundantem. Temesium fluvium se vidisse, prae multitudine piscium, veluti nigricantem et turbidum. Quendam etiam molitorem, rete suum immersisse flumini, et veluti e vivario quopiam, tantam exhausisse piscium**) multitudinem, ut rete vix eos continere potuerit. Qui ex omni eo numero, non plures, quam unum delegisset piscem, aliis maiorem, caeteros projecisset, in continentem; quo facto, se molitori non parum succensuisse, propter tot optimorum piscium jacturam.

§. III. Inter hunc Temesium flumen, et Danubium, est campus, qui Maxons***) appellatur, in cuius medio sylvoso arx est Ersomlyo, alia item Temesvár versus, campestris arx, Somlyo cernitur. In hoc vasto campo, a Temesvár arce, usque ad ripam Danubii, e regione cuius Samandria, arx Turcarum ad meridiem est, in latitudinem duodecim et amplius milliarium Hungaricorum protenso, saepe visus esse dicitur grex cervorum, cervarum et damarum, trium quatuor et plurium millium †). Quarum venatio, nec nostris tuta est a Turcis, nec illis a nostris, praeterquam cum trecenti pluresve egressi fuerint equites. E regione Samandriae, in ripa Danubii septentrionali, sunt ex ordine ad Boream: Kewy, Dombó,

pre ordine: Bizere, Zödy, Zevoldin, Egres, S. Michailu, si Cinadea Episcopia, cu basereca vechia, si cu comoditatea locului, alesa; Zombar, Desk, Zörek; er' la midilocu Setzen, Zakan, Kenetz, Horogszeg, Zentel, Drozlan, Galad, Monostor, Czoka. Mare abundantia de pesci este in acestu tienutu, carea vene dein apropiarea a' trei riure pescose. Corneliu Dupliciu Schepperu, cavaleru auratu, secretariu si consiliariu imperatului Carolu, cu care am amicitia strinsa pentru vertutile lui, candu se intorse in anulu trecutu implenindusi misiunea la imperatulu, prein Ungari'a calatorindu aici in Belgiu, intre alte convorbiri de ale nostre, intrebatu de mene: cà ce ise pare de Ungari'a? dîse, cà s'a reintorsu prein acestu tienutu alu Timisiului, acumu desiertu si predatu de Turci, dar' indestulatu de pesci, si cà a vediutu riulu Timisiului negru si turbure de multîmea pesciloru. Si cà unu morariu, aruncandusi retieu'a in riu, cá deintru una piscina, a scosu atâta multîme de pesci, câtu mai nui potù tiené retieu'a. Dein cari alegundu unulu mai mare deintre acelia, pre celi alalti ia aruncatu pre uscatu, pentru care fapta forte s'a maniatu pre morariu, pentru daun'a de atâtia pesci buni.

§. III. Intre riulu acest'a Timisiu si intre Dunare este unu campu, ce se chiama Maxons, in midiloculu caruia in padure este fortareti'a Érsomlyo, si spre Temisior'a se vede alt'a pre campía, numita Somlyo. In acestu campu largu, dela Temisior'a panà la rip'a Dunarei, in dereptulu careia este fortareti'a turcesca Semendria spre miedia dî, intensu in latîme de 12 mile unguresci, se dîce, cà s'au vediutu turme de cerbi si de capriore, adese ori de câte 3—4 milie si mai multe. A' caror'a venatória, nece la ai nostri este secura pentru turci, nece turciloru pentru ai nostri, de câtu candu esu trei seau mai multe sute de calareti. In dereptu cu Semendri'a, pre rip'a de miedia nopte a Dunarei, suntu in ordine spre mie-

*) In marg. Chanadium Episcopatus.

**) Sub linia: Haud vero perpetua est haec, seu in Tibisco, seu in reliquis Hungariae fluviis, piscium copia. Peregrinantur non raro, et nunc in hunc, nunc in alium amnem se infundunt; quod nos rerum istius modi curiosi docuerunt. Nota lui Koll.

***) In margine: Campus Maxons.

†) In margine: Cervorum multitudo.

Haram, Buthotzin, Sanctus Ladislaus, Peth, tam a multis annis per Turcas occupatae.

§. IV. Hinc Severinum, arx*) infra Traiani pontem, cum tribus aliis Orsova, Peth, Mihald, illis subditis Harum praefectus vocabatur Banus, magistratus inter nostros magni nominis. Sedecim, vel circiter nunc aguntur anni, quod hunc Banatum**) incuria nostrorum amiserimus. Non procul a Severino, fons dicitur scaturiens, quem accolae Sanctae Crucis***) nominant: cuius aquam, multis accepi conferre corporis languoribus, nihil immundi intra se continere, mortuorum animalium cadavera, experiendi gratia eo projecta, paulo post ejecisse; faces, nescio quas, ardentes, noctu isthic videri. Has ob res etiam Turcis, fontem in magna esse veneratione. Haec ego olim audivi, a servis Barnabae Belay, Bani eius loci, penes quos fides rerum habeatur.

§. V. Pons Traiani,†) cuius mentionem fecimus, magnificis exstructus fuit operibus. Quod licet, ex his, Dionis Cassii, quae subjeci, verbis cognoscere: „Per ea, inquit, tempora, Traianus lapideum pontem ††) in Istro fecit, opus sane mirandum, et maxime memorabile, cui caetera illius opera vix adaequare possis. Viginti stant ex quadrato lapide pilae, quarum altitudo centum et quadraginta pedum, praeter fundamenta habetur: latitudo sexaginta pedes continet: distant inter se, centum et septuaginta pedibus, fornicibus vero conjunguntur. Impensa profecto ingens, et vix credibilis. Sed illud mirari convenit, quanam ratione, et quibus viribus, quove artificio in illa gurgitum altitudine, tamque praecipiti fluvio, tum singulae columnae exstrui valuerint, tantarum molium fundamenta stabiliri: vada praeterea limosa erant, neque amnis alio averti poterat. Quanta vero sit altitudo aquae, et quam latus pateat amnis, haud equidem enarraverim: diffunditur, per ea loca, spatiosus atque interim mole concitatus, ripas longius submovet. Alibi vero duplo, atque interim triplo, priori sui parte maior aut restagnat aut defluit.

dia nopte: Kevi, Dombo, Harom, Butotzin, S. Laslu, Peth, ocupate de turci acumu de multi ani.

§. IV. De acì este Severinu, cetate, dein diosu de puntea lui Traianu, impreuna cu alte trei: Rusiav'a, Peth, si Mehadia. Prefectulu acestor'a se numea Banu, deregatoría de mare nume la ai nostri. Siesa spre diece, seau camu atâtia ani suntu, de candu amu pierdutu acestu Banatu dein negrigea nostra. Nu departe de Severinu este una funtana, cei dîcu a' Santei Cruci, de carea am audîtu, cà ajuta la multe infirmitati, cà nu sufere in sene nemica spurcatu, cà cadavrele de animali morte, anume aruncate intru insa, curendu le lapeda afora, si cà noptea se vedu ardiendu nu sciu ce faclie. Dein care causa si la turci e in mare veneratiune acesta funtana. Acestea io le am audîtu mai de multu dela sierbitorii Banului de acolo Barnaba Belai, cari respundia, deca suntu adeverate.

§. V. Puntea lui Traianu, de care amentíramu, erá edificata cu mare magnificentia. Care se pote vedé dein vorbele lui Dione Cassiu, ce urmeza: „Pre acele tempure, dîce, Traianu fece una punte de pietra pre Dunare; lucru forte minunatu, si de mare insemnatate, cu care cele alalte lucrure ale lui a nevolia se potu asemená. Stelpii suntu 20 dein pietra patrata, inalti de 140 urme afora de fundamentu; in latîme de 60 urme, er' distanti'a loru intre sene e de 70 urme, si suntu impreunati cu boltiture. Spesele neindoitu cà au fostu forte mari, si mai necrediute. Dar' e de mirare, in ce modu, cu ce maestria si cu ce poteri, intru una afundîme atâtu de mare a' voltorie-loru, si intru unu fluviu atâtu de rapede, s'au potutu implantá insesi columnele, si a se pune fundamentele atâtoru masse; alesu cà vadure-le suntu lîmosa, si ap'a nu se potea abate intru aliurea. Er' câtu de afunda e ap'a, si câtu de latu e riulu, nu potiu se spunu; ci pre acolo se versa forte intensu, si une ori de marimea apei rumpe tiermurii si-i impinge mai departe. Pre aliurea de doue ori, si une ori cu de trei ori mai mare se reversa seau curre,

*) In margine: Severinum arx.
**) In margine: et Banatus.
***) In marg. Fons S. Crucis.
†) Aici are Kollar una nota lunga sub linia, care noi o vomu dá la finea acestui Capu, inse numai latinesce.
††) In marg. Pons Traiani Imperatoris.

Qua vero arctatur, vorticosus et ferox, aedificia et pontes non patitur, et rursum liberatus angustiis, in pelagi formam totus exspaciatur, iterumque coit, quasi retentus profundior, et rapidus fertur. Arduum igitur et maxime laboriosum fuit, in ea fluminis parte, pontem aedificare. *) Hunc pontem postea, Adrianus **) demolitus est, alia, quam qua Traianus aedificaverat, ductus ratione. Hic, ut omnibus anni temporibus Romano exercitui esset contra Barbaros, securus per Danubium transitus; ille, ne Barbari pertransito, commoditate pontis Danubio, Romanam ditionem incursare possent. Exstant etiam nunc aliquot pilae, pontis ipsius reliquiae. Huic ponti, haec erant inscripta:

in parte mai dein susu. Er' unde se strimteza, e voltorosu si turbatu, câtu nu sufere nece edificate nece punti, si erasi, deca scapa dein strimtori, se latiesce cá una mare, si cá strimtoratu mai afundu si mai rapede curre. Deci forte anevolia si cu mare greutate a fostu, a edificá punte in acea parte. Acesta punte dupa acea fù derimata de Ardrianu, dein alte consideratiuni, de cumu erau cele, dein cari-o edificase Traianu. Acest'a, pentru cá ostile romane in ori care parte a' anului se pota trece securu Dunarea contr'a barbariloru; er' cel'a, cá nu trecundu barbarii pre liusioru Dunarea pre punte, se pota infestá tienutele romane. Dein ea mai suntu si acumu câti-va stelpi, remasîtiele acelei punti. Pre punte erá acesta inscriptiune.

PROVIDENTIA | AVG. | VERE. PONTIFICIS | VIRTVS. ROMANA | QVID. NON. DOMET | SUB IVGVM. ECCE | RAPITUR. ET | DANVVIVS.

---

*) Panà aci dein Dione Cassiu, lib. LXVIII. c. XIV.

**) In margine: Rescinditur ab Hadriano. — Sub linia: Videndi sunt in hanc rem: Historiae Augustae Scriptores, quos jam non moramur. Not'a lui Koll.

— De ponte hoc Traiani, non eadem est doctorum omnium sententia. Lipsius, Dionis Cassii fidem sequutus, extra modum molem dilaudat, in, de Magnitudine Romana, Libro III. Cap. XIII. pag. 163. edit. Antverp. Plantinianae. A. 1605. forma quadrip. Idem facit, in Analectis Daciae Lapidibus Samosiusquoque, Cap. IV. pag. 22. seqq. ut alios taceamus. Derogat fidem omnibus, Comes Marsiglius, cum peculiari ad Montfauconem epistola, quae exstat, apud Sallengre, Thesauro Antiquitatum Rom. Tomo II. num. IX. pag. 989. tum operis Danubialis, Tomo II. p. 25. seqq. Fig. XXXIV. et reliquis; ubi locum Dionis praeclare excussum legas. Haec Belius. Inscriptionem pontis, qua vulgavimus ratione distinctam, ex Lazio, Leunclavio, et Clusii schedis edidit Gruterus noti operis Tom. I. Par. I. p. CLXII. 9. in vocula tamen ultima Leunclavium quam alios audire maluimus. Locum Dionis fidelius Latine redditum legeris in pulcherimis eius ac nitidissimis Historiarum libris, ingenio et diligentia doctissimi Reimari in lucem prolatis Hamburgi a. MDCCLII. in fol. vol. II. p. 1129 ad quem praeter alia eximia haec etiam notat: veriorem descriptionem cum Dionia conferendam, ex laudati Marsilii Danubio excerpsimus hanc: Locus sexto milliari Italico infra Cataractam Danubii nunc Demyrcapi seu Porta ferrea dictam, ubi cis Danubium in Servia est Tetistam, trans Danubium in Walachia Severinum et Cernez; T. I. tab 16. et T. II. p. 25. seq. et Tab. 10. seqq. non ubi flumen angustissimum, rapidissimum, altissimum, gurgitibus plenum, alveo limoso, ut Dio, sed infra gurgites, ubi flumen lentum, latitudo fere milliaris Italici, fundus arenosus et solidus, ad summum III. orgyas altus. ibid. Ex pilis duabus utrinque in continente residuis, et vestigiis reliquarum colligitur, pilas fuisse latitudinis III. orgyarum, longitudinis VI. org. numero XXXIII. fornices XXII. distantia orgyarum XVII. cum dimidia, ut totus pons ad 443 orgyas porrigeretur. ibid. p. 27. est autem orgya VI. pedum aut VII. Romanorum. p. 28. Altitudo pontis conjicitur pedum XLVIII. p. 28. seq. Solae pilae lapideae; fornices ex ligno, ut col. Traiani docet, altitudine fere VI. pedum detrahendorum de dictis XLVIII. Pilarum medium constat ex lapidibus heterogeneis, qui vestiti sunt lateribus coctis p. 29. supersunt et fortaliciorum utrinque rudera ad tuendum pontem p. 31. seq., Not'a lui K.

Not'a nostra. De puntea acest'a vedi afora de Marsigli, inca si I. Chr. Engel de expeditionibus Trajani ad Danubium, Vindob. 1794 in 12-o Sect. II. de ponte Trajani etc. pag. 205 seqq., alesu de inscriptiunea de mai susu p. 223.

(VII.)

Consemnare de carti si documente istorice mai rare.

(Continuare dein Nr. XXXVII.)

Dein Catalogulu Msteloru bibliotecei Seceniane.

Dein tom. III.

Nagy de Perecsény, Ladis., Hivatalbéli, és több barátságos levelei, vagy is Orodiasnak III. kötettye 4. Pagg. 202.

Nota. Oradiad'a s'a publicatu, intru unu tomu in 8. la Oradi'a mare in a. 1804. Dar' deca s'au mai publicatu si alti tomi, nu scimu.

Protocollum Auratae militiae Ordinis Constantiniani et Heracliani Equitum S. Georgii fol. pagg. 400. —

Cuprende nr. 1. Joannis IX. Ducis Valachiae (?) diploma de 6 Apr. 1720. quo Abbas Laurent. Virgilius de Nicollis creatur Supremus Cancellarius Aulicus, et Secretarius generalis Ord. S. Georgii; — si asia alte 25 diplome.

Res historicae Hungariae. 4. pagg. 236. — Intre altele:

nr. 1. Jos. Fr. Coron. Transil. Dacia Consularis d. a. 1690. Etc.

Resolutiones Caesareo-Regiae Carolinae, et Theresianae Transilvaniam respicientes. fol. pagg. 202. — Intre alte:

— nr. 44. Consensus regius Carolinus pro C. Mich. Cantacuzeno s. d.

— nr. 45. Statutorium super eodem Consensu s. d.

— nr. 67. Literae Josephi I. ad Principem Valachiae commendantis Transylvanos vivendi mediis destitutos, eaque de causa tantisper in Valachiam secedentes s. d. Etc.

Resolutiones regiae normales, in negotiis rei litterariae et Scholasticae, — ab an. 1773 usque 1781; — collegit, in ordinem chronologicum disposuit etc. M. G. Kováchich. — Budae anno 1787. fol. paggina 1003. — Intre altele:

— Nr. 124. de 18. Dec. 1775 super 7500 fl. pro Seminario Cleri G. R. uniti Viennensi dependendis.

— Nr. 563 de 22 Maji (1778) de Catechismo Hungarico et Valachico.

— Nr. 1012 de 9. Dec. (1780), de Clericis Episcoporum Lat. et Graec. Ritus ad generale Seminarium Budam mittendis. Etc.

Rosnay Dav., Erdély országnak történetei. — Ajanlotta iffiu Abaffy Mihály Fejedelemnek 1691. fol. pagg. 244. idiographum. — Si alte doua opere istorice despre Transilvani'a, totu unguresce, cu titule lungi, dein a. 1691 pagg. 184 si 242 autografe.

Schwanz v. Springfels Fried., Beschreibung der Oesterreichischen Walachey im Jahr 1725. 4. pagg. 120.

Status Caesareo-Cameraticae Directionis Transylvaniae, et Imperialis Valachiae universalis, — ab a. 1709 — usque a. 1727. fol. pagg. 57.

Tagebuch einer Donaureise von Wien bis Galacz. 4. pagg. 155.

Tractatus, foederis, concordiae, pacificationum, sponsalium, induciarum etc. Hungariae regnum, Reges; item Transylvaniae Principes, et exteras Potentias concernentes. fol. pagg. 430. — Intre altele:

— Nr. 8. Tabulae foederis de 15. Mart. 1412 inter Sigismundum Hung. et Wladislaum Polon. Reges initi, ubi inter caetera conventum est de Podolia et Moldavia, salvo tamen jure utriusque partis.

— Nr. 10. Contractus de 1451, quo Georgius regni Rasciae Despotus Matthiae Joannis Hunyadi filio despondet neptem suam ex filia Catharina Ulrico Ciliae Comiti nupta, et amicitiae foedus pangit.

— Nr. 12. Literae de a. 1453. Ladislai regis Hung. quibus arma, seu insignia Joan. de Hunyad, Comitis perpetui Bistricensis, leone auget.

— Nr. 16. Confoederatio et unio de an. 1459 Nobilium, Siculorum, et Saxonum regni Transylvaniae in Congregatione generali in oppido Medgyes celebrata, in mutuam sui defensionem inita Etc.

Transumta diplomatica Hungariae. fol. pagg. — Intre altele:

— Nr. 20. Transumtum Conventus B. M. V. de Clus Monostra de 3. Maji 1428. quo transumitur Privilegium Olahorum Ludovici R. de 28. Jun. 1366. Etc.

Valachica, et Moldavica. 4. pagg. 240. — Continentur:

1. Gretschan Radul Chronik, und Geschichte der Walachey von 1290, bis zum Anfang der Regierung des Constantin Brankován, so wie sie Filstich ins deutsche übersetzen lies.

2. Historia Moldaviae auctore Costin Miron Cancellario Moldaviae.

3. Eder, chronologisches Register der Fürsten von der Walachey, aus Sulzerischen Papieren.

4. Conspectus Historiae Valachicae ab anno MDCXV.

5. Continuatio eiusdem Historiae.

6. Fragmenta ex Chronico Balatschaniano.

7. Thornwächter Andr. Brief, enthaltend eine Auskunft über Sulzers hinterlasenen Abschnitt der Geschichte des Transalpinischen Daciens de 17. December 1800.

8. Filtsch Joh. Brief de 3. Aug. 1803 enthaltend Auskunft über Güneschens, Soteriussens, Benkuers, und Filstichs Schriften von der Walachey.

Nota. De chroniculu sub nr. 1. vedi J. Chr. Engel, Literatur nr. XLVII; er' de nr. 4. totu acolo nr. CII, dupa care este a se indereptá: MDXCV; in locu de MDCXV.

Volumen actorum publicorum Hungariae. fol. pagg. 264. Intre altele:

— Nr. 22. Opinio deputationis regnicolaris a. 1722 ordinatae in controversia decimationis Episcopi M. Varadinensis a Valachis in districtu Laksag Comit. Bihariensis praetensae. Etc.

Zamosii Steph. (alias Szamosi) Historia Transilvanica sui temporis. fol. pagg. 288.

Vechi'a Metropolia de N. Pope'a.

(Continuare dela pag. 702. *)

Pentru istoriografu datele istorice chiaru aceea suntu, ce lemnele, pietrele sî caramidele pentru architectu. Materí'a in sene nu face edificiu; ma inse, déca ea se despune dupa regulele artei, se impreuna cu cementu sî muruesce, resulta edificiu nu numai solidu sî comodu, cè inca sî gustuosu, in care omulu intra sî remane cu tóta placerea. Istoriculu are la despunerea sa nesce monumente sî date seci, nediresa, a dese ori sî rosa de dentele tempului, preste acest'a unele pote purcese dein nescientia, reutate seau alte scaderi omenesci, ce spoiescu adeverulu. Elu are se le alega dupa legile criticei, se le ordineze in sîru chronologicu, apoi judecandu cause sî efecte, inducundu sî deducundu, se scotia unu intregu, dein care omulu se invetie a cunosce trecutulu dupa form'a lui cea adeverata, cá de aci se-si castige una perspectiva a venitoriului.

Una icona falsa a trecutului trage dupa se-ne sclintirea venitoriului. Chiaru pentru aceea dein vechime au tienutu sî mai tienu omenii, cumu cà *veritas prima historiae lex.* Chiaru pentru aceea omenii preferescu a vedé pre istoricu marturisindu neajunsulu documenteloru seau alu poteriloru sale, de câtu a-lu vedé presentandu in locu de fapte adeverate scorniture, in locu de combinatiuni sî deductiuni intortocature sî resvertiture de ale sale, — in locu de unu rociu tare, ce cugeta elu a fî tiesutu, nesce pansa de paliánganu.

Premitiendu aceste reluàmu firulu nostru acolo, unde-lu intrerupsemu sî ne facemu observàrile.

la Titlu. Autoriulu numesce metropolí'a, despre care scrie: *„Metropolía ortodosa romana a Transilvaniei“.*

Dinsulu se pare a pune forte mare pondu pre numírea acést'a: cà nu numai o pune in fruntea opului seu, cè sî o repetiesce tare desu, asiá câtu intre cele 11 capete, ce compunu partea I sî II a opului seu, numai 3 capete suntu, la cari numirea aceea nu se repetiesce.

Ore de ce se dà numirei acestei-a una insemnetate asiá mare?

Deca cene-va inventeza unu lucru nou, are dereptulu de a botezá lucrulu acelu-a, pre cumu i-se pare mai corespundietoriu. Era celu ce scrie de lucrure vechia sî panà aci cunoscute, este datoriu a se tiené strinsu de numele personeloru sî a lucrureloru asiá pre cumu ele se afla in documente. Se vedemu, autoriulu *„vechiei metropolie“* implenitu-a acésta detorentia, candu metropolí'a esistente in Transilvani'a cu inceputulu sec. 18 o a numitu *„metropolía ortodosa romana a Transilvaniei?* Este numirea acést'a istorica, seau ba?

Dein câte documente citeza autoriulu, dein câte documente am vediutu panà aci, numai unu singuru singurelu documentu este, in carele relegiunea profesata de romanii Transilvani in a-ante de 1700 se numesce ortodosa. Acestu documentu este una chartía, ce refugitii Tranni Ladislaus Csáky sî Christophorus Pasko au datu in Constantinian'a 21 Aug. 1681. *) De aci in colo panà la a. 1848 nece una urma, cá vre-una basereca romana dein Transilvani'a se-si fia atribuitu numirea de ortodosa; nece una urma, cá altii se-i fia datu acésta numire.

Acumu ore scrisori'a aceloru doi emigrati de fric'a tiraníei lui Apafi sî a factotumului seu Teleki, pote fî proba de ajunsu pentru unu istoricu? pote ea decide intru unu lucru asiá momentosu?

Nu se pote.

Istori'a nu cunosce acesta numire sî pre bas'a unei simple scrisorie private cu atâtu mai pucinu se pote porní, de ora-ce cunoscutu este, cumu cà in actele publice dein secl. 17, in articlii dietali, chrisovele Domnitoriloru nostri s. a. „ortodoxa vallás“ pre totu lo-

*) Dein fatalitate remase acesta parte nepublicata in Nrulu trecutu. Edit.

*) Maioru, ist. baser. p. 80.

culu insemneza: religiunea calvina*), — sî chiaru neca-iri relegiunea aceea, ce autoriulu *„vechiei metrop.* voliesce, se intielegemu.

Sî ce s'ar' poté respunde la afirmatiunea: baserec'a romana pre atunci erá unita (rectibus: asierbita) acelei baserece, carea in actele publice se numesce ortodosa; Acésta legatura este caus'a, pentru care aceli refugiti vorbindu de baserec'a romana se folosescu de cuventele *„religio orthodoxa“* ?

Lasandu la una parte nesulu baserebei romane cu cea calvina sî deductiunile, ce s'aru poté face deintr'insulu, constatàmu, cà numai unu datu se afla, unde cuventulu *ortodosu* se useza spre determinarea baserecei romane dein Tranni'a.

De aci in colo actele publice emanate dela straini au de comunu *„oláh vallás“* seau *„religio valachica“*, adeca *religiunea romana;* er' in actele emanate dela metropolitii romaní nu se adauge nece unu atributu, nece se anumesce mai de a prope.

Ma este totusi unu documentu, intru care archiereulu baserecei romane determinà baserec'a condusa de elu. Documentulu acestu-a dateza dein a. 1651, dela metropolitulu Simeonu Stefanu. **)

Este dalteri'a, ce metropolitulu nostru Simeonu Stefanu a datu lui Petru Parteniu, neo-consecratului episcopu unitu alu Muncaciului. Ea se incepe asiá:

Stephanus Simonovicsius Dei gratia Archiepiscopus Belegradiensis, Vadiensis, Marmarosiensis, totiusque Transilvaniae, Catholicae atque Apostolicae Religionis Graeci Ritus Episcopus. Significamus etc. ***)

Ací dara S. Stefanu se numesce pre se-ne *„Metropolitulu Belgradului . . . . epulu relegiunei catolice sî apostolîce de ritulu grecescu.“* †)

---

*) Klain in „Historia Dacoromanorum sive Valachorum cap. VI batjocoresce pre calvini, cà-ce se numescu ortodosi, sî le dîce: cacodoxi. (vedi Foaia 1862 p. 130.) — In disertatiunea, ce Jac. Schegkius a datu la Tubing'a 1566 a supr'a Antitrinitariloru, ortodosi se numescu catolicii apusani. — In urma, ce societate baserecesca s'a datu candu-va, carea se nu fia tienutu, cumu cà credenti'a ei este adeverata? Sî ce ar' fí candu tote societàtile baserecesci s'ar numí-se ortodose? Cumu s'ar mai destinge ele de catrà olalta?

**) Pentru numele acestui metropolitu vedi suscrierea dinsului la prefatiunea Noului Testamentu.

***) S'a publicatu in: Georgii Pray Specimen Hierarchiae Hungariae T. I. Episcopatus Munkatsiensis, — de ací a trecutu la Klain (Foaia 1862 p. 122.) — P. Maioru p. 153. — Hintz p. 77.

†) Cu multa parere de reu cauta se observu aci, cumu cà autoriulu vechiei Metropolíe, candu reproduce acestu documentu la p. 15 a opului seu dupa Documentele istorice ale dlui Laurianu p. 123, si permite una escamotare, se nu dîcu mai multu. Laurianu are: „Stefanu S. din grati'a lui Ddieu AEpiscopulu Alb'a Juliei . . . de legea catolica sì apostolica de ritulu grecescu, — era d. Pope'a: Stefanu Simeonu cu mil'a lui Ddieu AEpiscopulu Albei Julie . . . . de legea grecesca. Adeca d. P. a suflatu de 3 ori, sì cuventele: catolica, apostolica, de ritulu au disparutu!

(Va urmá)

(IV.)

Fasti-i romani.

A. u. c.		A. d. Chr.
1082.	Imp. Constantinu VIII.	
	Fl. Juliu Costantinu Cesare IV. . .	329
1083.	— Gallicanu	
	— Symmachu (Dedicatiunea Constantinopolei)	330
1084.	— Bassu	
	— Ablabiu	331
1085.	— Pacatianu	
	— Hilarianu	332
1086.	— Dalmatiu	
	— Zenofilu	333

(Va urmà.)

NOTITIA LITERARIA.

ORATORIU cuprindiendu Oratiunele si Rugele (ce) adreseza lui Ddeu Crestini Orthodoxi combinatu in modulu acesta de Melchisedek. (in 12. forà l. si a. pagg. VIII. 1—422. 1—116, si 1 tabella de Paschalia pre 39 ani).

De si anulu si loculu editiunei lipsesce, dar' totu se pare a fí dein a. 1869 si dein Bucuresci. Formatulu e comodu. Editiunea fromosa, cu litere latine netede, cu viniete si icone asemenea. Paginele cu arabisci veneti. Testulu cu negru si rosiu, pre chartia alba curata.

Pre dosulu coperementului se spune, cà productulu dein vendiarea acestei editiuni este consecratu, cá unu inceputu de fondu spre reinfientiarea vechiei tipografie a munastirei Neamtiu; si cà s'a edatu sub ingrigirea Dnlui V. A. V. monograma cunoscuta.

Scopulu e nobile si demnu de recomendatiune, cá si ingrigirea editiunei de cunoscutulu nostru literatu D. V. Alesandrescu Urechia.

Pre multi va se intereseze mai multu form'a elegante a' editiunei, seau cuprensulu religiosu alu cartei, pre noi inse in acestu locu, ne intereseza numai laturea literaria a' acestei carticele baserecesci; dein care causa ne amu si luatu volia a dá acesta notitia bibliografica, carea de si nu va fí in tote partile multiumitoria, dar' defectele si chiaru si smentelele suntemu departe ale atribuí parentelui autoriu, ci impregiurariloru literarie, in cari se afla astadi Romani'a libera (?).

Intregu cuprensulu ei este cu litere latine, de care forte ne amu bucuratu, vediendu cà si statulu eclesiasticu alu Romaniei a inceputu a face destintiunea necesaria intre litere si relegiune, si speràmu cà acestu inceputu nu va remané forà urmatori fideli principiului natiunale romanu: in limba si literatura.

Tardîu a inceputu Romani'a libera si in asta parte, cá si in multe alte, — de aceea inse totu nu e prea tardîu, ci dein contra, mai bene si mai tardîu, decâtu nece una data.

Tardîu amu dîsu, pentru cà in partile de dein coce, inca pre la a. 1780 s'a tiparitu una carte de rogatiune cu litere latine, si la a. 1805 s'a retiparitu chiaru la Sabiniu, sub titlu de Acathistu, er' la Blasiu inca dela a. 1834 au inceputu a se edá mai multe carti baserecesci cu litere latine, precumu Psaltirea, Acathistu, Orologiu mare, Octoechu micu, si Pentecostariu micu, unele de mai multe ori, si in mai multe formate.

De acea inse, totu bene venita este si acumu acesta carticica cu litere latine, cá una pârga si premergatoria altor'a mai multe, ce dein anema le oràmu.

Amu poté se mai amentimu, cá unu progresu imbucuratoriu, si alte doue impregiurari, ce aparu in asta editiune: introducerea de mai multe cuvente neo-latine, panà acumu neusitate in cartile baserecesci, — si scaimbarile facute in testulu vulgare alu rogatiuniloru baserecesci.

Cauta inse se marturimu, cà nece una dein aceste doue nu ne a multiumitu. Innovatiunile in cuvente, nu numai cà suntu facute dupà limbagiulu diurnaleloru dein Romani'a, dar' inca de multe ori suntu reu aplecate, seau forà nece una necesitate.

In respectulu vorbeloru noue, ce le a bagatu acì autoriulu, ori editoriulu, nu sciu, aflàmu la pag. 89 si urmatoria, unu Vacabulariu lungu alfabeticu, sub titlu: Esplicarea de ore care diceri in Oratoriu, precumu suntu: Abilu, abolire, abundantia, absentare, abstinentia, abysu, acathistu, acceptabilu, actualu, etc. Dein cari câte nu suntu grecesci, tote suntu luate dein franciusesce, cá in diuaristic'a Romaniei.

Er' in câtu pentru scaimbarile in testu, ele nu atingu vorbele straine, si anume slovenesci, cumu pote ar' asteptá ce-ne-va, dupà introducerea atâtoru vorbe — latine. Nu, nemica. Duchulu, slava, prorocu, mucenicu, stapanu, glasu, rodu, etc. stau si aici, inca in tota glori'a loru, — si vorbele neolatine atingu numai alte vorbe seau frasi de mai pucina periculositate pentru limba.

Ele suntu cea mai mare parte sintactice, precumu este, cà nu sufere repetîrea pronumeloru personali in aceeasi propusetiune, ci sterge totu de un'a pre unulu, pre celu de antaniu, seau pre celu dein apoi, precumu in Tatalu-nostru: „Panea nostra cea spre fientia dà-o noi (sic) astadi,“ in locu de: dà-ne-o noue astadi.

„Sî iarta noi datoriele nostre,“ in locu de: si ne iarta noue.

„Si nu ne duce in ispita,“ in locu de: si nu ne duce pre noi.

Noi inca suntemu de parere, cà atari repetitiuni continue ale pronumeloru, suntu de condemnatu, — dar' ale condemná pretotendenea, si asiá dîcundu cu redicat'a, inca nu se pote aprobá.

Autoriulu totu asemenea, scrie numai: tot tiitoriulu, nu a totu tienitoriulu, — unu-nascutulu, in locu de unulu nascutu, — viu-facatoríulu, nu de viatia facatoriulu, — incharu'ita (κεχαριτωμένη), in locu de cu daru daruita; si alte câte de tote de asemene natura, cá se nu mai amentimu stramutarile vorbeloru deintru unu locu intru altulu forà nece una causa.

Autoriulu acestoru scaimbari, ori carele se fia fostu, nu a facutu nece unu servitiu limbei romanesci, scaimbandu formule correcte, de multe ori cu altele mai pucinu corecte.

Nu in partea sintactica e vitiositatea versiunei cartiloru baserecesci, ci in multîmea vorbeloru straine, alesu slovenesci, de cari suntu implute cartile baserecesci, si prein ele usulu comune alu vorbirei romanesci.

Autorii aceloru versiuni de atunci inse, suntu mai escusabili, decumu suntu celi de acumu, si pentru cà acelia mai nu cunesceau alta limba, decâtu cea slavica, ce domniea in basereca, si sî pentru cà eli traduceau mai numai dupà testu Slavicu. Er' de almentrea, eli se abstieneau de a face scaimbari sintactice in limb'a romanesca. Pre candu traducatorii noi, s'ar' cadé, se aiba cu ceva mai multe cunoscentie, decâtu celi vechi, si se respecteze sintactic'a romanesca macaru cá acelia.

Inse literatii Romaniei de acumu credu, cà e destulu, deca ceneva scie franciusesce, cumu credeau cu ceva mai in a-ante a fi destulu, se scia grecesce, — slovenesce, etc., pentru a fi literatu.

Ce ne a placutu mai multu in acesta carticica, este aditamentulu la Synaxariu, dela pag. 63 panà la 88 bis, unde se descrie prescurtu dedicatiunea a' 144 baserece si munastiri dein Romania, precumu si inceputulu si reintemeliarile loru, cu multe date cronologice, numai se fia adeverate.

NOTITIE DIVERSE.

— Spect. Dn. Jul. Bardosi, Inspectoriu scolastecu, a mai tramisu pentru Museulu Gimnasiale 34 bucati numi de arame si de argentu, mai toti noi, afora de unu romanu, de arg. alu lui IMP. L. VERVS, AVG. Cestu dein urma dela sene, er' celi alalti dela Dr. Kádár Béla Maiestru de posta in Baitia Comit. Zarandului. Pentru cari mare multiemita.

Erate in Nr. trecutu: p. 728, col. 2. lin. 21: Semesiulu m. in locu de Somesiulu m. — Pag. 741, col. 2 sub lin. in not. *) Clusiu 1778, in locu de: Blasiu 1748.

Nr. XXXIX. va aparé in 20. Oct. vechiu a. c. 1870.

Editoriu: T. CIPARIU.

Imprimeri'a SAM. FILTSCH *(W. Krafft)* in Sabiniu.